Jure Jovanović

OMLADINA GORNJEG ZAGONA

Pet sela Gornjeg Zagona smještena su zapadno od Ogulinske ceste od sela Bater u pravcu Lukova. Sela su jedna od drugog u dolcima okružena brdima, kraško kamenjarskog terena, šumskim predjelima niske i u zaleđu visoke šume.

Ovo je slobodni teritorij od 1941. do 1945. godine. Uvjeti za stvaranje slobodnog teritorija bili su sjedeći:

a) Protjerali su partizani okupatorski talijanski garnizon iz sela Breze u drugoj polovini prosinca 1941.

b) Upornost, spremnost i mržnja naroda protiv okupatora i organizirani otpor čitavog naroda u tim prvim danima okupacije.

c) Geografski položaj ovog područja vrlo podesan za davanje otpora i za borbu protiv okupatora, za sklanjanje stanovništva i drugih dobara prilikom napada i prodora akupatora.

S obzirom na tako stvorene uvjete bilo je moguće zadržati slobodni teritorij ne samo Gornjeg Zagona, već planinska sela Ledenice i Krmpota, za vrijeme rata i revolucije. Mora se istaći jedinstvo i uzajamno pomaganje naroda na ovom slobodnom teritoriju u tada teškim uvjetima života i rada, kako na očuvanju teritorija, tako i na svim zadacima i akcijama, koje su se postavljale u borbi za opstanak života, s jedne strane i s druge strane u borbi protiv neprijatelja. Tako organiziran i pripremljen narod uza sve teškoće i nevolje mogao je odoliti najezdi i napadima neprijatelja.

Ovdje je riječ o radu omladine na slobodnom teritoriju, njenom jedinstvu i akcijama i o svemu onome što je omladina radila u ratnim uvjetima na ovom području.

ZADACI I RAD OMLADINE

Koncem 1941/42. godine u selima Gornjeg Zagona nalazilo se oko 90 omladinaca i omladinki rođenih od 1917. do 1927. godine. To je bila snaga za taj kraj s kojom se računalo prilikom omladinskog pokreta za NOB-u, za njeno istupanje i izvršavanje zadataka u borbi za slobodu, a to je bio i ostao kroz čitav tok rata povijesni zadatak, bez obzira na sve moguće nedaće, napore i žrtvovanje. Ono što je omladinu motiviralo na rad je pored okupacije i upada neprijatelja u zemlju u tim zagonjskim selima vrlo težak, bijedan i siromašan život, a to je sve još više stvorilo kod omladine zanos, polet za borbu protiv okupatora.

Omladinski pokret za NOB-u u Gornjim Zagonima datira od druge polovine prosinca 1941. godine i traje sve do oslobođenja zemlje. U tim prvim danima koncem 1941/1942. god. već su izvršene izvjesne pripreme za ustanka i borbu, pod rukovodstvom organizatora ustanka Nikole Jovanovića (Deve) uz pomoć drugova iz partijske organizacije Ledeničkog partizanskog logora »Bilo« Milana Mataije i dr. U toku prosinca 1941. godine ti drugovi rade na objašnjavanju, po selima, ciljeve i zadatke u borbi protiv okupa-

tora, znači okupacija i što sve prijeti narodu i omladini, pa se treba spremiti za otpor, itd. Manje grupe omladinaca i omladinki sudjeluju na tim prvim sastancima. Omladinci daju osiguranje (tzv. stražu) na svim sastancima.

Valja istaći prvu akciju omladinki sela Krasnica, pod vodstvom Nikole Jovanovića (Deve), na sakupljanju hrane za borce Partizanskog logora Ledenice »Bilo«. Svi mještani sela sudjeluju u sakupljanju suhog mesa, brašna i drugih namirnica. Količinu prikupljene hrane odnose omladinke u Mataija Dragu i to Antica Jovanović (Jurina) i Milka Jovanović (Drljčeva) uz pomoć nekoliko starijih drugova 27. prosinca 1941. godine.

Potkraj prosinca 1941. godine omladinci Stjepan Svetić (Ćiro), Jure Jovanović (Šušnjar), Ivan Tomić (Kunaš) i Ivan Peričić (Antov) uključeni su u izgradnju Partizanskog logora Gornjeg Zagona s grupom starijih drugova. Logor se gradi na mjestu zvanom Zarujnik. Logor je završen u drugoj polovini siječnja 1942. godine. Ti omladinci dolaze u Logor kao dobrovoljci i prvi partizani Zagona 26. prosinca 1942. godine.

U tim prvim danima rata siječnja 1942. godine odnosno sve do osnivanja partizanskog logora, polaganje partizanske zakletve i osnivanja Općinskog NOO-a, omladina po selima radi pojedinačno ili u manjim grupama mnogo puta ne znajući jedni za druge, sve u cilju konspiracije, s jedne strane, a s druge strane u to vrijeme (siječanj—veljača) bila je jaka zima, pa se nije moglo intenzivnije raditi s omladinom po selima, bez obzira na to, što se znalo da u tim prvim danima kod omladine ima izvjesnog lutanja, nejasnoća, nesnalaženja, pa i kojekakvih neprijateljskih parola i ispada pojedinaca, što je ponekad dovodilo do neizvjesnosti i straha mladih. Tome je svakako pogodovao odlazak i povezivanje mještana i omladine sa slobodnog teritorija na okupirani teritorij. Međutim, sve to pa i teški ratni uvjeti, prodor neprijatelja, bijeda i ostale nevolje nisu mogle pokolebati raspoloženje i zanos omladine za rad. To je bila divna i radina omladina u toku rata i socijalističke revolucije.

STVARAJU SE UVJETI ZA SVESTRANIJI I VEĆI RAD OMLADINE

Uvjeti za daljnji razvoj omladinskog pokreta, njeno povezivanje, sadržajni rad u zadacima i akcijama svakako su uvjetovani i nerazdvojivi od ostalih organizacija na terenu, pa je tome pridonijelo i ovo:

1. Formiranje Partizanskog logora 26. siječnja 1942.
2. Položena partizanska zakletva krajem siječnja 1942. Zakletvu je položio veći broj omladine, u prisutnosti starijih mještana. Kod polaganja zakletve u školi Radinje prisustvovao je delegat CK KPH Josip Đerđa.
3. 18. veljače 1942. godine osnovan je Općinski NOO, kao organ vlasti za zagonjska sela.
4. U drugoj polovini veljače 1942. godine osnovan je Općinski odbor AFŽ-a.
5. Nešto kasnije osniva se Općinski odbor USAOH-a o čemu će biti riječi poslije.

Nakon formiranja i organiziranja navedenih institucija i organizacija, omladina se masovno uključuje u zadatke i akcije bez obzira na to što još tada nije bila formirana partijska organizacija niti SKOJ. Omladina radi po uputstvima NOO-a i rukovodilaca pokreta.

Akcije omladine u prvoj polovini 1942. godine su po svom karakteru uglavnom lokalnog značaja, vezano za partizanske logore Zagon, Ledenice i Bribir. Radilo se na već poznatim akcijama, kao što su skupljanje hrane, oružja, municije, odjeće, vršenje stražarske službe, kurirske zadatke, učešće na rušenje i zaprečavanje ceste Bater Burnjak.

Po završetku partizanskog logora, gdje su već došli prvi omladinci u partizanski logor i druge jedinice NOV-a u toku drugog mjeseca 1942. godine i dalje dolaze povremeno omladinci i to: Juraj Jovanović (Tome), Petar Jovanović (Tome), Pavao Jovanović (Gašpara), Božo Jovanović (Jose), Pavao Jovanović (Grge), Joso Rubčić (Ivana), Joso Jovanović (Antona), Pavao Tomić (Stjepana), Nikola Deranja (Pavla), Joso Peričić (Bože), Mirko Maričić (Ivana), Ivan Jovanović (Ivana), Martin Peričić (Ivana), Martin Rupčić (Nikole), Nikola Rubčić (Marka), Pavao Jovanović (Grge) i Grga Tomić (Ivana).

Poginuli omladinci u partizanima: Pavao Jovanović (Grge), Petar Jovanović (Tome) i Ivan Peričić (Antona).

Postoje redovite veze između omladine i logora, suradnja među omladinom u selima u šire. Omladinski pokret se sve više širi i razvija u pravcu borbe protiv okupatora. Vrlo mali broj omladinaca odazvao se u Pavelićevu vojsku.

FORMIRANJE I ORGANIZIRANJE USAOH-a I SKOJ-a

U prvim danima travnja 1942. godine, osnovana je omladinska organizacija u Gornjem Zagonu s nazivom OPĆINSKI ODBOR SMG, koju su sačinjavali najaktivniji omladinci i omladinke i to: Mara Peričić (Glavarova), Martin Tomić (Martinov), Nikola Peričić (Josin) i Martin Rupčić (Nikolin). Za sekretara je biran Martin Tomić. Nešto kasnije organizacija biva povećana sa nekoliko omladinaca, kao što su Pave Peričić (Antonov), Marija Jovanović (Baćina) i Marija Maričić (Dukina). Da li je u to vrijeme bilo više omladinaca u organizaciji po sjećanjima se nije moglo ustanoviti, a niti utvrditi.

Dakako posebno valja istaći primjeran i požrtvovan rad Mare Peričić (Glavarove) od prvih dana rata i revoluciju, kao omladinke i skojevke, pa sve do kraja rata.

Ovakva organizacija (kasnije je to USAOH) ostaje sve do kraja rata uz manje kadrovske promjene kada je u rad uključena učiteljica Branka Marčelja (Dorić) i birana na dužnost predsjednice. U formiranju organizacije i davanju svestrane pomoći učestvuju napredni omladinci i partizani Novljansko-zagonjskog logora Joso Baričević (Jačin), a kasnije i član Kotarskog komiteta SKOJ-a za kotar Novi. Bio je zadužen za rad u Gornjem Zagonu, a posebno za rad s omladinom. Njegovom zaslugom uz pomoć partijske organizacije i ostalih rukovodilaca pokreta radi na daljnjim zadacima USAOH-a (SMG) i na formiranju SKOJ-a. Tako već u ljetnim mjesecima 1942. godine rad omladine postaje sve sadržajniji i organizaciono povezaniji za sva sela. No, povremeno je na teren dolazila i drugarica Anka Berus, delegat CK KPH. Njenim prisustvom i velikim iskustvom učinila je pomoć na organiziranju i radu omladine.

Početkom prosinca 1942. godine formirana je organizacija SKOJ-a. Osnivač i organizator SKOJ-a bio je Joso Baričević. U SKOJ su primljeni istak-

nuti omladinci i to: Mara Peričić (Glavarova), Martin Tomić (Martinov), Nikola Peričić (Josin), Marija Peričić rođ. Maričić, Marija Jovanović (Ivana) i Martin Rupčić (Nikole). Međutim, već u toku 1943. godine i dalje je povećavan broj članova, tako da su naknadno primljeni: Joso Peričić (Antona), Pave Peričić (Antona), Milka Jovanović (Jure), Zora Jovanović (Tome), Ivan Peričić (Grge), Lucija Jovanović (Antona), Anton Peričić (Glavarov) i Mara Jovanović (Jose).

Za prvog sekretara SKOJ-a biran je Martin Tomić (Martinov), a krajem lipnja 1943. godine za sekretara je biran Pave Peričić (Batalija), a dosadašnji sekretar SKOJ-a biran je za predsjednika USAOH-a. Nakon što su provedene organizacione forme omladine na terenu po sjećanjima organizatora ustanka Nikole Jovanovića (Deve) i tada rukovodioca omladine Martina Tomića (Martinova) usvojeni su i zadaci za daljnji rad mladih sve do kraja rata.

Ti zadaci sastojali su se u sljedećem:

— Okupljanje omladine na zajedničke sastanke i sastanke po selima s ciljem da se omladina upozna i informira o svakodnevnim događajima i političkim zbivanjima u ratnim uvjetima,

— Stalno raditi na omasovljenju omladinske organizacije i njenom pripremanju za izvršenje postavljenih zadataka i akcija,

— Nastojati obuhvatiti sve omladinu i omladinsku organizaciju, a najbolje aktivne omladince predlagati za prijem u SKOJ i partiju,

— Raditi na pripremanju omladinaca za odlazak u NOVJ i POJ,

— Pružati pomoć izvršenju zadataka i poslova NOO Gornji Zagon,

— Razvijati i proširiti radne akcije na širi slobodni teritorij,

— Učestvovati u radu Partizanske škole, kursevima i analfabetskim tečajevima za opismenjavanje mladih,

— Pomagati u radnim grupama na poljoprivrednim i drugim radovima ugroženim obiteljima i obiteljima boraca itd.,

— Pored ovih redovnih zadataka, postojali su i drugi svakodnevni zadaci nametnuti razvoju događaja.

NEKE OD ZNAČAJNIJIH OMLADINSKIH AKCIJA NA ŠIREM SLOBODNOM TERITORIJU

Pored slobodnog teritorija Zagona, Ledenica i Krmpota, već u proljeće 1942. godine širi se slobodni teritorij na području Gorskog kotara, Drežnice, Brinjskog kraja, nešto kasnije Like i Korduna, što je omogućilo povezivanje omladine u akcijama i zadacima na širenju bratstva i jedinstva i razmjeni dobara raznih vrsta za potrebe NOB-a. Omladina Zagona uz pomoć odraslih ima na raspolaganju za rad, pored ostalog i 60—70 komada tovarne stoke, konja, mula i magaraca. To su ponekad bili čitavi transporti u prenošenju raznih dobara, pod najgorim i najtežim uvjetima rata.

Ističem neke od značajnijih akcija:

— kada nisu postojale mogućnosti za rad tovarnom stokom omladinke nose na leđima sol, duhan i druge artikle na zamjenu u Gorski kotar, Drežnicu i njihovu okolicu, a u povratku isto tako nose krumpir, grah, žito i drugo ne samo za sebe, već i za NOV-u,

— omladinci sa starijim mještanima rade neumorno na zajedničkim akcijama kosidbe sijena i slaganja u velike stogove za prehranu stoke i potrebe vojske, radi se i na obradi zemlje, sađenju krumpira, žita, zelja i ostalog,

— omladina sudjeluje u stvaranju tajnih zemunica za sklanjanje hrane i drugih dobara,

— vrlo aktivno sudjeluje u očuvanju stočnog fonda na terenu, s ciljem da ne padne okupatoru u ruke,

— sudjeluje s ostalim starijim mještanima, sa 18 grla tovarne stoke u prebacivanju partizanske štamparije iz predjela Plase za Drežnicu, a pod vrlo teškim uvjetima ovaj zadatak je vrlo dobro izvršen,

— vrijedne i neumorne omladinke po selima peru rublje za Partizansku bolnicu i partizane,

— omladinska organizacija dobija zadatak u rujnu 1942. godine da prebaci veće količine soli, koju su prikupili aktivisti Bribira. Sol se nalazila skrivena izvan Bribira, složena u vrećama od 20 — 50 kg. Omladina prenosi sol noću na leđima do mjesta zvano Guč kod Pećarove kućice.

— sudjeluje u akciji vađenja krumpira i branja žita u Novljanskom polju, u nekoliko navrata, a radilo se noću. U akciji sudjeluje veći broj omladine. Da bi se taj zadatak mogao izvršiti dozvolili su simpatizeri pokreta iz Novog da se to učini na njihovim površinama. Akcija je izvršena u rujnu 1942. godine.

— daljnja značajnija akcija mladih uz pomoć starijih, predviđena tajnikom Općinskog NO-a Jurom Rubčić, izvršena je u prvim danima jeseni 1942. godine. Tada se vadio krumpir u selu Vrelo kod Jasenka, a bilo je to vlasništvo napuštenih četničkih porodica, koje su pobjegle u Gomirje. Radilo se tri dana i noći. Izvađeno je nekoliko vagona krumpira koji je prebačen na slobodni teritorij tovarnom stokom.

— u proljeće 1943. godine po odluci partijske organizacije omladina Zagona u suradnji s omladinom susjednih mjesta sudjeluje na evakuaciji ranjenika smještenih u bolnici Drežnica. Prenosi ranjenike iz Drežnice, preko Stalka i Mošuna u područje Široke Drage, gdje su bili smješteni. Odmah po selima skuplja mlijeko i hranu za ranjenike.

— Valja istaći da je omladina bila glavni oslonac vlasti, partiji i narodu sve do kraja rata. Naročito poslije kapitulacije Italije USAOH još svestranije i upornije radi na zadacima, jer se tada donekle popravilo siromaštvo i bijeda, a i političko raspoloženje je bilo mnogo bolje.

Poznato je da je omladina ovog slobodnog teritorija uvijek išla u akcije i zadatke pjevajući partizanske pjesme, pored ostalih najčešće su bile:

Sastalo se Primorje sa Likom
pa se ne da pokoriti nikom.
Komunisti živjela vam ruka
vi ste narod izbavili muka.

ORGANIZIRANJE TEČAJA ZA OPISMENJAVANJE MLADIH

Rukovodstvo NOP-a kotara Novi stalo je na stajalište, da se što prije u Zagonu organizira analfabetski tečaj. Nastojeći da te tečajeve koliko je god moguće pohađa osim starijih i što veći broj omladine. Postojao je pro-

blem nepismenosti, a bilo je dosta nepismenih ili polupismenih. Tečaj se održavao u Partizanskoj školi Radinje po rasporedu, dva do tri puta tjedno poslijepodne. No kada nije bilo moguće u školi tečaj se održavao u selima Valču i Plužnicama. Tečajevi su dali rezultate na opismenjavanju dijela omladine, naročito ženske ali i starijih žena. Bilo je slučajeva da su tečajevi održavani u barakama u toku neprijateljske ofenzive. Problem je bio pisaći pribor. Ovdje valja istaći pojedince učitelje i druge radnike iz Bribirskog logora, koji su u tim teškim uvjetima dali sve od sebe da pomognu i rade na opismenjavanju, reć od travnja 1942. pa dalje, i to: Milka Skočilić rođ. Dražić, Nada Tonković i kasnije Branka Dorić Marčelja, i drugi.

SUDJELOVANJE OMLADINE NA MITINZIMA I SASTANCIMA

Dakako u tim ratnim uvjetima omladina masovno sudjeluje u ljetnjim mjesecima 1942. godine na dva dobro organizirana mitinga u Brezama i Lukovu. Omladina ide pjesmom, nosi transparente i parole. Okupljanje omladine na taj način ima politički značaj, dolazi do većeg povezivanja omladine sa cijelog slobodnog teritorija, pa i dio omladine s okupiranog područja. Sastanci omladine bili su češći.

ORGANIZIRANJE ZABAVNOG ŽIVOTA I PALJENJE VATROMETA

Jedan od načina okupljanja omladine u ratnim uvjetima bile su pored ostalog i organizirane seoske zabave. Pjesme, plesovi i druge igranke, uz tada i ranije omiljeno seosko zvano »trananikanje« u dvoje, običan češalj s papirićem svira se na usnama i drvene dvojice — vidulice. Igranke se uglavnom održavaju u selima Plužnice i Valač. Pjevane su poznate partizanske pjesme.

Omladina je imala u zadatku da za prigodne dane priprema i pali na brdima prema moru i neprijateljskom uporištu vatromet odnosno tzv. kresove veličine stogova sijena. To je urađeno često puta, ali redovito za Prvi maj, Novu godinu, kad je bila kapitulacija Italije, itd. Na brdima su bile i glavne izvidnice o kretanju neprijatelja i stražarska mjesta.

Omladinski rad ima svoj revolucionarni kontinuitet, kroz sve etape borbe i revolucije, ne samo na radnim i drugim akcijama, već na širenju drugarstva i bratstva i jedinstva među mladima na slobodnom i okupiranom teritoriju.

EVAKUACIJA STANOVNIŠTVA I CIVILNI LOGOR

Svrha i zadatak organizacije civilnog logora predviđena je zbog evakuacije i sklanjanja stanovništva, zaštite pokretne imovine, stočnog fonda i drugo, što je do tada bilo sačuvano kod naroda u ratnim uvjetima. Općinski NOO, i druge organizacije na terenu na vrijeme poduzimaju odgovarajuće akcije u čemu sudjeluje i prednjači omladina i na taj način daje svoj veliki doprinos.

Učestale su represalije i napadi okupatora koji je povremeno upadao na slobodni teritorij, pljačkao i uništavao sve do čega je došao. Narod upla-

šen bježi i sklanja se u šumske predjele. To su bila kratka i povremena iseljavanja. Međutim 1942. godine poduzeta je majska ofenziva. Na vrijeme je obaviješten Općinski NOO da se sprema ofenziva na slobodni teritorij većih razmjera. Donesena je odluka da se odmah pristupi rušenju i zaprečivanju ceste Bater—Breze iz pravca Ledenica. U radu na rušenju pored starijih sudjeluje i omladina. Zatim dolazi do evakuacije stanovništva, stoke i dijela pokretne imovine u šumske predjele. Ofenziva se najprije osjetila u Bateru, a neprijatelj u tom naletu pali selo Krasnicu (21 kuću) a nekoliko starijih ljudi žena i djece kao i mladine odvodi u zatvor i logor. Stanovnici koji su uspjeli da se sklone na vrijeme smješteni su u selu Valač i Plužnice. Srećom ostala sela ostala su nedirnuta. Narod je ostao u zbjegovima nekoliko dana, a potom se vratio u svoje domove. Učestali su prodori okupatora koji priprema tzv. jesensku ofenzivu. NOO-i sagledavši to, uz preporuku kotarskog rukovodstva donosi odluku o organizaciji i izgradnji civilnog logora u šumskim predjelima, dosta udaljenom od sela (predio Zarujnik, Sitovnik, Crni Kal). Grade se zajedničke i pojedinačne provizorne barake, jer nije bilo materijala. Svih pet sela je evakuirano iz svojih domova, zajedno sa stokom i pokretnom imovinom, u srpnju 1942. godine, a tamo ostaju više od 6 mjeseci.

To su bili surovi i teški dani života. Nedostajala je i voda i hrana. Mora se istaći da je omladina u tako teškim uvjetima odigrala veliku ulogu na konkretnim zadacima, kao što su: briga i pomoć starijima, vršenje stražarske službe, izviđanje i obavještavanje, poslovi kurira, pomoć u izgradnji smještaja itd.

Jesenska ofenziva donosi nove nevolje, a nailazi obratnim pravcem od šume prema moru. Lokacija logora se seli u predio Kovčin. To je bilo jedino logorovanje koje je duže trajalo. Ostala seljenja bila su povremena i kratka.

U toku čitavog rata i revolucije selo Valač i Plužnice slobodno se može kazati da su imali karakteristike civilnog logora i mjesto za sklanjanje stanovništva. U ta dva sela bila je organizirana redovita straža i to komanda straže, smješten narod iz Krasnice i drugih sela, bile su smještene civilne i vojne ustanove, organizirano osmatranje i obavještavanje putem starijih mještana i omladine.

NAPUŠTANJE SLOBODNOG TERITORIJA I DEZERTERSTVO

Već u toku 1942. godine pojedine porodice, pa i pojedinci napuštaju teritorij i odlaze na okupirani teritorij u Novi Vinodolski i dalje. Veća pojava dezertiranja osjetila se u svibnju 1943. godine, kada odlazi 20 obitelji. Tako je iz redova tih porodica teritorij napustio određeni broj omladinaca, ali partizanski logor i druge jedinice NOV-a napustilo je 6 omladinaca. Brojni su razlozi za odlazak i napuštanje: neprijateljska propaganda, još su uvijek postojale veze za odlazak i dolazak sa slobodnog teritorija na okupirani, upadi neprijateljske vojske, najave ofenzive, teški uvjeti života, bijeda, glad, obitelji s velikim brojem članova, strah i panika. Sve je to dovodilo do velikih socijalnih problema, do teške situacije. ONOO i druge organizacije poduzimaju sve moguće energične mjere da se spriječi odlazak obitelji i pojedinaca. O svim tim problemima bio je na vrijeme obaviješten KK KPH-a

i drugi nadležni organi. Ovime su bili stvoreni i politički problemi na terenu. Trebalo je odmah pojačati političko djelovanje, naročito među omladinom. Radilo se danju i noću na obavještavanju o stanju, iznalazile su se mogućnosti za poboljšanje i sprečavanje odlaska. Kotarsko rukovodstvo ocijenilo je situaciju dosta teškom, uvidjevši sve razloge stanja, izdajući smjernice za daljnji rad i postupak.

Koliko se znade nije bilo niti jednog slučaja izdajstva u korist neprijatelja, iako su bili dobro upoznati sa NOP u Zagonima i šire. Bilo je i onih koji su nastavili raditi za NOB u mjestu boravka. Dezerterstvo u to doba nije pokolebalo omladinu koja je ostala, već naprotiv nastavila raditi sa još većim elanom na terenu.

BILJEŠKE:

[1] Pisane izjave i sjećanja učesnika NOR-a Gornji Zagon i to: Nikola Jovanović (Deva), Joso Tomić, Jure Tomić (Školan), Jure Rubčić (Mačak), Jure Jovanović, Pave Peričić (Batalija), Martina Tomić (Martinova), Marije Jovanović (Baćine), Marije Maričić (Dukine), Mare Peričić (Glavarove), Milke Tomić (Šimine), Branke Dorić-Marčelja i drugih. Korištena građa »Viševica« u NOB-i 1941—1945. god. (Knjiga I sjećanja), Muzej Novi Vinodolski. Uzevši samo ono što se odnosi na rad omladine, civilno logorovanje, evakuacija i sklanjanje stanovništva.

[2] Pripremljeni materijal za izdavanje knjige Zagon u NOB-i 1941—1945. god. (Autor: Davorin Ježić).

[3] Feljton pisan u Novom listu 1892. god. povodom Dana ustanka naroda Hrvatske — sela Gornjih Zagona u NOB-i (Davorin Ježić).

[4] Petar Frković Vinodolski zbornik broj 2 st2r. 98, 101, 103. i 105.

[5] Mladen Plovanić — Feljton pisan u trećem mjesecu 1982. god. u Novom listu — Vinodolski slobodni teritorij zimi 1941—1942. god. (Odlomak 9).

[4] Petar Frković Vinodolski zbornik broj 2 str. 98, 101, 103. i 105.

[7] Stjepan Tonković — Vinodolski zbornik broj 3 str. 203 i 204.

[8] Joso Sokolić — Vinodolski zbornik broj 3 str. 428.

[9] Sjećanja omladinca i skojevca iz doba rata na sastanku u Novom Vinodolskom 20. 12. 1984. i 23. 2. 1985. god. o raspravi o radu omladine na slobodnom teritoriju i civilni logor. Učestvovali su: Pave Peričić (Batalija), Martin Tomić (Martinov), Marija Jovanović (Baćina) i Zora Jovanović (Tomina).

[10] Sjećanja Milke Jovanović (Drljčeve) izneseno autoru o prvoj omladinskoj akciji u selu Krasnica koncem 1941. i zatim paljenje sela i evakuacija stanovništva.